

Trieste'li Profesör Asım Barut¹

Prof. Dr. Asım Orhan Barut (Asım Hoca), fiziğe önemli katkıları yanında, gerçek bir bilim misyoneri idi. Bilimi dünyanın her köşesine ulaştırmak için koşturup durdu. Bu çabaları doğduğu ülkede daha yoğundu; Türkiye'de fizik araştırmalarının zenginleşmesine ve yaygınlaşmasına büyük emeği oldu. Asım Hoca, bilim yaşamının önemli bir bölümünü Trieste'deki ICTP (UNESCO'ya bağlı Abdus Salam Uluslararası Teorik Fizik Merkezi) ile bütünleştirmişti. Asım Hoca'nın bilim yaşamının bu Triesteli Profesör Barut bölümlerinde, onun dünya görüşünün derinliği, temel bilimlere olan tutkusundaki samimilik ve öğrencilerine olan önyargısız inancı daha berrak görülür. Bu eksende Batı'nın "Bilgi Çağı" dayatması altındaki güney ülkeleri bilim toplumlarının ve özellikle Türk fizik toplumunun bugünkü konumunun kendiliğinden bir değerlendirilmesini de bulabiliriz.

ICTP kurulurken...

1964'ün sonbaharı, Trieste: Dünyanın önemli fizikçileri Joly Öteli'nin eski limana bakan salonunda ICTP'nin kurulurunu kutluyorlar. ICTP'nin kurulması için 1960 yılından beri büyük bir uğraş vermiş olan Direktörü Prof. Abdus Salam, ellerini bol siyah pantolonunun cebine sokmuş, kürsüde toplantının açılış konuşmasını yapıyor. Bu. 40 yaşlarındaki Pakistanlı mutluluk içinde şunları söylüyor: *"Bu araştırma merkezi geliştirmekte olan ülkelerde bilimin gelişmesini engelleyen bariyerleri kıracaktır. 3. Dünya ülkelerinin fizikçileri bilimdeki gelişmeleri artık ülkelerinden kopmadan takip edebileceklerdir. Bilime katkıda bulunabileceklerdir. Ülkelerinden kopmayan bu güneyli gençler ülkelerinin aydınlanmasına ve fakirlikten kurtarılmasına önderlik yapacaklardır."*

ICTP'nin önemini kavramış ve kurulması için daima destek vermiş arkadaşları onu dikkatle dinliyorlar. ICTP'nin Trieste'de kurulması için büyük bir mücadele vermiş sakallı Trieste'li Prof. Budinich ile uzun sarı saçlı hippie görünümlü Norveçli Prof. Fronsdal da dinleyiciler arasında. Bunların yanında oturan kumral, orta boylu, yüzücü görünümlü yakışıklı bir fizikçinin açık renk gözleri, oynadığı ellerine dalıp gitmiş. ABD Colorado Üniversitesi'nde iki yıldır çalışan bu fizik profesörü büyük bir olasılıkla şunları düşünüyor: *"ICTP'nin kurulması için verilen çabalar boşa gitmedi. Bu merkezin veya benzer bir uluslararası araştırma merkezinin Türkiye'de kurulmasını çok arzu etmiştim ama olmadı. Olsun Trieste uzakta değil, ayrıca Abdus Salam'la da birbirimizi çok iyi anlıyoruz, aynı kuşaktanız. O Pakistan'ın fakir bir kasabasından, ben ise Anadolu'nun Malatya'sından. İkimiz de devlet bursu ile okumuşuz. İkinci Dünya Savaşı sırasında ben İsviçre'de okumak için Sirkeçiden trene binerken, o da aynı yıllarda İngiltere'de okumak için Bombay'dan buharlı bir gemiye binmiş. Abdus Salam Newton'un. Dirac'ın üniversitesinde okudu, ben de Pauli'nin, Einstein'ın üniversitesinde. İkimiz de fizikten kopmamak için Ülkemizden koptuk. Salam'ı yalnız bırakmamalıyım, ICTP'nin başarılı olması için elimden geleni yapmalıyım. Bu merkezle fakir ülkelerin genç fizikçilerine ve özellikle ülkenin fizikçilerine daha da yakın olacağım. Onlarla ICTP'de bütünleşeceğim. Özellikle eğitimlerini Batı'da yapabilme şansları olmayan gençler için bu merkez bir pencere olacak."*

Odasının kapısı hiç kapanmazdı

Joly Oteli'ndeki açılış konferansına katılanlar, parçacık fiziğinin S-Matris Teorisindeki son gelişmelerini ise bu konuların uzmanı Prof. Asım Barut'tan dinlediler. Ve Asım Hoca, o

¹ Bilim ve Ütopya, Mart 1998 Sayısı.

günden ölümüne kadar ICTP'den hiç kopmadı. Bur merkezın gelişmesi ve kuruluş amaçları doğrultusunda güney fizikçilerine faydalı olabilmesi için tüm özverisi ile çalışarak katkıda bulundu.

ICTP'yi en iyi değerlendiren ülkelerin başında yüzlerce fizikçisi ile Türkiye gelmektedir. ICTP olanakları ile birçok Türkiye fizikçi ICTP'deki kısa süreli programlara katılarak fizikteki son gelişmeleri takip edebilmişler, ICTP'de uzun süreli çalışarak veya aynı araştırma gruplarında yer alarak bilim dünyasında seslerini duyurmuşlardır. En önemlisi, bugün Türkiye'nin üniversitelerinde ve araştırma merkezlerinde çalışan, yüzden fazla fizikçimiz akademik dereceleri için gerekli çalışmaları ICTP'de veya ICTP'nin olanakları ile yapmışlardır. Bu, ICTP'nin kuruluş amacına ve gerçeklerine uygun stratejiler geliştirerek Türkiye'den daha çok fizikçinin ICTP'ye gelmesini, sağlayan Asım Hoca'nın ve O'nun bu misyonunu sürdüren birkaç öğrencisinin kişisel gayretlerinin bir sonucudur.

ICTP'de yaprak dökümü

1990'ların başında Abdus Salam hastalandı. Soğuk savaş sona erdi. ICTP kuruluş amacından saptırılacak mı sorusu da gündeme geldi. Bu durum Asım Hoca ve Abdus Salam'ın dava arkadaşlarının ICTP'ye olan inançlarını da etkilemeye başladı. Hastalığı ilerleyen Abdus Salam ICTP'ye 1993'ün Mart'ında veda etti. Çok zayıf da olsa Asım Hoca'nın ICTP'nin yeni direktörü olacağına umutlanmıştık, ama olmadı. ICTP'de "Yeni Dünya Düzeni" programlarının rüzgârları esmeye başladı. Soğuk savaş sonra Batı'da daha da güçlenen bilim derebeylerinin ye bunların yandaşlarının sesi daha fazla çıkmaya başladı, 1993 sonrası Asım Hoca ile bu konularda birkaç kez konuştuk. 1964 ICTP misyonunun soğuk savaşla birlikte en azından Türkiye için sona erdiği üzerindeki görüşleri paylaşıyordu. Türkiye'nin bölgesinde temel bilimlerde öncü olması zamanının geldiğine inanıyordu. Bu inancıyla Asım Hoca Trakya Üniversitesi'nde bir uluslararası araştırma merkezi kurulmasına öncülük etti ve son iki yılının önemli bir kısmını Trieste'den ziyade Edirne'de geçirdi. Türk Fizik Derneği'nin, Yeni Dünya Düzeni dayatmalarına karşı Balkanlar'daki ve Asya'daki fizikçilerle köprü kurmak için düzenlediği bilimsel etkinliklerinde bizi yalnız bırakmadı.

Asım Hoca'nın Colorado'da ar ölüm haberini alınca inanamadık bir süre. Öylesine canlı ve hayal doluydu ki. Abdus Salam da. Asım Hoca'nın ölümünden yaklaşık bir y sonra uzun yıllar direndiği hastalığına yenildi, ICTP'nin soğuk savaş sürecinde Üçüncü Dünyanın bilim toplumunun gelişmesi için mücadele veren kuşağının öncülerinde yaprak dökümü başlamıştı. Bu kuşağı geride kalanları; Hindistanlı, Pakistanlı, Çinli, Bengaldeşli, Afrikalı Asım Barutlar, Abdus Salam'ın ölümünün birinci yıldönümü için 2 Kasım 1997 tarihinde Trieste'de yapılan törende, belki de son kez bir araya geldiler. Onlar; soğuk sava döneminde Üçüncü Dünyanın fakirlikten kurtulması ve aydınlanmasındaki engelleri yıkmak için ICTP ile güney arasında birer köprüydüler.